حسین عبده‌تبریزی سیاست‌های پولی اتخاذشده در سال‌های گذشته را بررسی کرد

تیر باقی‌مانده در ترکش آقای رئیس

پست‌کردن پول، بدتر از ربا و معادل دزدی و استثمار است

عکس: امیر جدیدی

نظام اقتصاد جهانی، یعنی نظام مبتنی بر بازارهای رقابتی (که حالا پوتین و ترامپ همزمان با هم بـا آن مخالفت می‌کنند) به نظر می‌رسد بیشتر درباره «تجارت»، «محیط زیست» و «سیاست‌های امنیت جهانی» صحبت می‌شود. درحالی‌که سیاست‌های پولی هم بسیار مهم است و نمی‌شود آن را کنار گذاشت. در واقع سیاست پولی هم جنبه مهمی از این مناقشه است. رهبران پوپولیست به‌هیچ‌چیز بیش از بانکداری مرکزی مستقل حمله نکرده‌اند و همواره مشروعیت نظم پولی جاری را به چالش کشیده‌اند. ترامپ در زمـان انتخابات بارها اعلام کـرد «فدرال‌رزرو نرخ‌های بهره را پایین‌تر نگه می‌دارد و به این ترتیب کاری سیاسـی می‌کند». به‌هرحال اِعمال سیاسـت‌های پولی امری بسیار دشوار است.

■ ارزیابی شـما درباره عملکرد بانـک مرکزی در این زمینه چیست؟ آیا اقدامات انجام‌شده را تایید می‌کنید؟

بانک مرکـزی در دوره اَفتی همتی هـم بوده اسـت. کارهای زیادی هم در دسـتور کار خود دارند: حل‌وفصل معضلات بانک‌ها، بازار متشـکل ارزی، راه‌اندازی بازار عملیـات باز، اجرائی‌کردن اینستکس، طرحی برای تأمین سرمایه در گردش تولیدکنندگان، برداشـتن چهار صفـر از پول ملـی، انتشـار اوراق ارزی و... باید دید آیـا ابزارهای لازم برای انجام این کارها را دارند؟ آیا می‌توانند ثبات نسـبی را کـه در قیمت ارز و کنتـرل نقدینگی ایجاد کرده‌اند، پایدار کنند؟ بانکداران مرکزی غالبا با شـرایط غیرمنتظـره و دشـواری برای مدل‌سـازی مواجه می‌شـوند و واکنش ایشـان در برابر این شـرایط به‌هرحال در نتیجه نهایی بسـیار تأثیر دارد. رئیس کل یا شرایط عدم اطمینان گسترده‌ای روبه‌روسـت. البتـه همه بانکـداران مرکزی ناچار هسـتند در جهانی که سراسر نااطمینانی است، تصمیم بگیرند: نااطمینانی نسـبت به موقعیـت اقتصاد، نااطمینانی نسـبت بـه سـاختار اقتصـاد و نیز نااطمینانی نسـبت بـه انتظارات کسـب‌وکار بـه رابطه عامـلان اقتصاد (بخش خصوصی) با سیاسـت‌گذاران مربوط می‌شود؛ اما شرایط ایران و مناسـبات بین‌المللی جزای کشور، این عدم اطمینان‌ها را به‌شـدت افزایش داده اسـت. باید دید پاسخ سیاسـت‌های پولی بانک مرکزی به این عدم اطمینان‌ها چیسـت؟ یعنی با توجه به این نااطمینانی‌ها، باید دید که آقای دکتر همتی از کدام ترکیب بهینه ابزارهای سیاسـت پولی که ۵۰ سـال اسـت در اقتصاد از آنها صحبت می‌شود، استفاده خواهد کرد. در ترکش بانک مرکزی، کدام تیر کارسـاز دیگری باقی مانده تا برای کنترل نقدینگی در چله کمان بگذارد.

■ می‌توانیم بگوییم در این چند دهه، ما سیاسـت پولی مشخصی داشته‌ایم؟

در چارچوب گفتوگوهای مشخص بین‌المللی از سیاسـت‌های پولـی، ایران سیاسـت‌های محدودی را به اجـرا درآورده و به نظر می‌رسـد اکنون با طرح بحث‌هایی ماننـد راه‌اندازی «بازار عملیات باز» این موضوع با وسعت بیشتری دنبال می‌شود.

■ همه بیش‌بینی‌ها حاکی از آن اسـت که تورم سال ۱۳۹۸ بالا و مثلا رقمی بیش از ۳۰ و ۳۵ درصد اسـت. آیا نباید خط سود سپرده‌های بانکی را بالا برد؟

خیر. ابتدا باید ایران در پرداخت همین سودهای ۱۵ تا ۲۰ درصد هم مشکل دارند و بالارفتن نرخ‌ها ما را در دور باطل تازه‌ای می‌اندازد؛ سـودهای موهوم شـدن تورنیو تازه‌ای خواهد شد. حساب فرم بانک‌ها بزرگ‌تر می‌شود. پایه پولی افزایش می‌یابد و حجم نقدینگی با شـدت بیشتری بزرگ می‌شـود. اگر مدتی طولانی به سیاسـت به‌تنها رکود را طولانـی و عمیق می‌کند، بلکه همچنین با جذب پول‌هـای دفاع، به بی‌ثباتی نرخ ارز هم دامن می‌زند.

■ پس این یکی از آن تیرهای کارسـاز باقی‌مانده نیسـت؟ یارانه‌ها چطور، حذف دلار چهارهزار ۲۰۰ تومانی چطور؟

در ایـن مـوارد نیـز پاسـخ منفی اسـت و مسـئله، کوتاه‌مـدت نیسـت. شـاید اگـر داسـتانی یا تجربه‌ای را برایتـان نقل کنم، به درک وضعیت امروز ما کمک می‌کند. دو سـه سـال قبـل، ماتوریسـو ماگـری (Maurcio Macri) در آرژانتیـن جـای رئیس‌جمهـور پوپولیسـت قبلـی خانـم کریسـتینا فرنانـدز (Cristina Fernández) را گرفت. خانم فرنانـدز پـول زیادی چاپ و یارانـه پرداخت کـرد و بدهی‌های خارجی زیادی به بـار آورد و عمدا در بازپرداخـت بدهی‌ها نکول کرد. آقای ماگری برنامه‌ریزی کرده بود که کسری بودجه را به‌تدریج کاهـش دهد؛ امـا بانک مرکـزی آرژانتین در عمـل رویکردی تهاجمـی برای کاهش تورم اتخاذ کـرد. مدیریت بانک مرکزی دو فرض عمده داشـت: اول اینکه سیاست‌های دولت افسـار را در مسیر رشـد پایدار قرار می‌دهد و دوم اینکه نرخ بهره بالا، در ایجـاد ثبات قیمت مؤثر خواهد بـود. دولت هم یارانه‌ها را کم کرد تا کسـری بودجه را پر کنـد. بانک مرکزی قیمت پزو را بسـیار به دلار کاهش داد. نرخ بهره واهدمی به بانک‌ها را به ۴۵ درصد رسـاند و مقدار زیادی از فروخت (ذخایر ارزی خود را کاهش داد) تا از کاهش بیشتر قیمت ارز جلوگیری کند. خب در هر دوی این فرض‌ها خاهیم‌آمیز بود. سـرمایه‌گذاری در بخش واقعی اقتصاد جرّاک واقعیت پویـای نیافت و با حد زیادی ناکام ماند (درسـت مثل اینکه سیاسـت‌گذار امروز در ایران فرض کند جهان است. در سال ۱۸۸۶ میلادی از بابت این خوش‌خدمتی به ایالات متحده آمریکا هدیه کردند تا با زمینه‌سـازی شـکسـت بریتانیا عملا منافع اقتصادی انگلیسی‌ها را از بین ببرند.

انگلیسی‌ها که برای تأمین خسـارات قـرن جنگ با فرانسـویان، مجبور شدند مالیات‌های سنگین را بر مسـتعمرات ۱۳گانه خود ببندند، از این نقطه ظرفی ببردند؛ به‌تدریج باعث آن شـدند تا با تصویب اعلامیه اسـتقلال ایالات متحده آمریـکا در چهارم جولای ۱۷۷۶ از سـوی کنگره قاره‌ای، جـای پای خود را در ایالات متحده آزبیرزنده ببینند و منافع خود را به‌کلی از دسـت بدهند. آیزیرفتن این منافع دیناه‌اوری انگلیسـی‌ها را از آمریکایی‌ها در پا داشـته اسـت. در دوره‌های مختلف از زمان مارکارت تاچر تا توانی بلو و ترزا می، همگی دیناه‌اوری سیاسـت آمریکا بوده‌اند. این دیناه‌اوری نتین ایرات خود را در حوزه آمریکا از برجام و بی‌تعهدی انگلیسی‌ها حفظ کرده است.

بیش از یک سـال از خروج آمریکایی‌ها و انجام تحرّک اقتصادی با ایران می‌گذرد. انگلیسی‌ها به تبع آنها فرانسـوی‌ها و آلمانی‌ها هرکدام به‌نوعی با از سـیتسمال برخورداند. اینکه چرا آمریکا از برجـام بریتانیایی‌ها را ایالات متحده کمک کردند؛ به‌طوری‌که فرانسـوی‌ها مجسـمه برنگ آزادی را که نام رسـمی آن آزادی روشنگر فرزانه طهرانی؛ نقدینگی یکی از دو چالش اصلی اقتصاد ایران اسـت. به طور خاص دو عامل تحریـم و نقدینگی محورهای اصلی بحث اقتصاد در سـال ۹۸ اسـت. اینکـه چگونه بانک مرکزی بتواند با کسـری بودجه دولت کنار آیـد و پایه پولی را افزایـش ندهد، بحث مهمی اسـت که در دکفت‌وگو با حسـین عبده‌تبریزی، کارشـناس اقتصادی، که او برداخته شده است. عبده‌تبریزی به‌عنوان بنیان‌گذار بانک اقتصاد نوین به اقداماتی مثل حمله‌ور معضلات بانک‌ها، بازار متشکل ارزی، راه‌اندازی بازار عملیات باز؛ اجرائی‌کردن اینستـکس، طرحی برای تأمین سـرمایه در گردش تولیدکنندگان، برداشـتن چهار صفر از پول ملی، انتشـار اوراق ارزی و... که بانک مرکزی در دستور کار دارد اشـاره می‌کند و می‌گوید: باید دید آیا بانـک مرکزی ابزارهای لازم برای انجام این کارها را دارد؟ آیا می‌تواند ثبات نسـبی را که در قیمت ارز و کنترل نقدینگـی ایجاد کرده‌اند، پایدار کند؟ رئیس کل یا شـرایط عدم اطمینان گسترده‌ای روبه‌روسـت. باید دید پاسخ سیاسـت‌های پولی بانک مرکزی به عدم‌اطمینان‌ها چیسـت؟ یعنی، با توجه به نااطمینانی‌ها، باید دید که آقای دکتر همتی از کدام ترکیب بهینه ابزارهای سیاسـت پولی که ۵۰ سـال اسـت در اقتصاد از آنها صحبت می‌شود، استفاده خواهد کرد. در ترکش بانک مرکزی، کدام تیر کارساز دیگری باقی مانده تا برای کنترل نقدینگی در چله کمان بگذارد.

■ اقتصاد ایران روزهای سـختی را پیـش‌رو دارد و در این شرایط اینکه چه سیاسـت‌هایی برای اقتصاد داشته باشیم، بیش از هر زمان دیگری اهمیت خواهد داشت. کلیدی‌ترین سیاست‌های اقتصادی را مربوط به چه حوزه‌هایی می‌دانید؟

بلـه. روزهای سـختی در پیش اسـت. با توجـه به تحولات سیاسـی و مشـکلات تحریم، اداره اقتصـاد ایـران در این روزها تدابیـر خردمندانه‌ای را می‌طلبد. دو عامـل تحریم و نقدینگی محورهای اصلی بحث اقتصاد در سال ۹۸ است. اینکه چگونه بانـک مرکـزی بتواند با کسـری بودجه دولت کنـار آید و پایه پولی را افزایش ندهد، بحث مهمی اسـت. تورم نقطه‌به‌نقطه احتمالا تا پایان سال نرخ پایین‌تری خواهد داشت، هرچند تورم کلی سـال ۹۸ رقم بالایـی خواهد بود. به‌هرحال، همیشـه و همه‌جـا تورم عمدتا یک پدیده پولی اسـت و ربطی به بازرگان کران‌فروش، صنعتگر طماع یا کارتل نفتی ندارد. هرجا و هرگاه که عرضه پول با شتابی بیش از خلق ارزش‌ها در بخش واقعی اقتصاد رشـد کند، قیمت‌ها افزایشـی جهش‌وار می‌یابند. رشد بلندمدت اقتصاد به عوامل واقعی مانند نوآوری، سرمایه‌گذاری و کارآفرینی بسـتگی دارد. اِعمال سیاسـت پولـی بر تولید در کوتاه‌مـدت اثر می‌گذارد. منحنی فیلیپـس فقط چندماهی کار می‌کند. رشـد بلندمدت مسـتلزم تحوّلاتـی در بخش واقعی اقتصاد اسـت. سیاسـت پولی معتبر سیاستی است که به نرخ تورم متعادل و تولید پایدار منجر شـود. می‌تردید در سـالی که با این‌همه مشـکلات روبه‌روسـت، مدیریت ارزی کشور، کنترل نقدینگـی و تصمیمات مربوط به اینکه چه چیزی وارد یا صادر شود اهمیت بسیاری دارد.

■ اجازه دهیـد در این مصاحبه کلا روی مسـئله نقدینگی تمرکز کنیم و بیشتـر به جزئیات مسـئله بپردازیم. معمولا مطبوعـات در ایران در اجـرا و ریزبُرداری‌هـای متغیرهای اقتصادی زیاد دم‌نشود. اما اگر شما معتقدید که یکی از دو چالش اصلی کشـور نقدینگی اسـت، لازم اسـت در این مورد مشروح‌تر صحبت کنیم.

بلـه. بسیار خوب.

■ چرا مسئله نقدینگی تا این حد حساس است و برای مهار آن چه رویکردهایی وجود دارد؟

در اقتصـاد کلان، بحـث ماهیت پـول و چرخش آن در کل اقتصاد از اهمیت ویژه‌ای برخوردار اسـت. چراکه این متغیر بر تولید، رکود اقتصادی، بی‌کاری و فقر تأثیر جدی دارد. این را حتی به هر حال، همیشه و همه جا تورم عمدتا یک پدیده پولی اسـت و ربطی به بازرگان کران‌فروش، صنعتگر طماع یا کارتل نفتی ندارد. هرجا و هرگاه که عرضه پول با شتابی بیش از خلق ارزش‌ها در بخش واقعی اقتصاد رشد کند، قیمت‌ها افزایشی جهش‌وار می‌یابند

بازیگران اقتصادی می‌دانند؛ اما اگر شما معتقدید که یکی از دو چالش اصلی کشـور نقدینگی اسـت، لازم اسـت در این مورد مشروح‌تر صحبت کنیم.

بله. بسیار خوب.

■ چرا مسئله نقدینگی تا این حد حساس است و برای مهار آن چه رویکردهایی وجود دارد؟

در اقتصـاد کلان، بحـث ماهیت پـول و چرخش آن در کل اقتصاد از اهمیت ویژه‌ای برخوردار اسـت. چراکه این متغیر بر تولید، رکود اقتصادی، بی‌کاری و فقر تأثیر جدی دارد. این را حتی اقتصاددانان هم قبول دارند. اما اگر شما معتقدید که یکی از دو چالش اصلی کشـور نقدینگی اسـت، لازم اسـت در این مورد مشروح‌تر صحبت کنیم.

بله. بسیار خوب.

■ چرا مسئله نقدینگی تا این حد حساس است و برای مهار آن چه رویکردهایی وجود دارد؟

در اقتصـاد کلان، بحـث ماهیت پـول و چرخش آن در کل اقتصاد از اهمیت ویژه‌ای برخوردار اسـت. چراکه این متغیر بر تولید، رکود اقتصادی، بی‌کاری و فقر تأثیر جدی دارد. این را حتی اقتصاددانان هم قبول دارند. اما اگر شما معتقدید که یکی از دو چالش اصلی کشـور نقدینگی اسـت، لازم اسـت در این مورد مشروح‌تر صحبت کنیم.

بله. بسیار خوب.

■ اقتصاد ایران روزهای سـختی را پیـش‌رو دارد و در این شرایط اینکه چه سیاسـت‌هایی برای اقتصاد داشته باشیم، بیش از هر زمان دیگری اهمیت خواهد داشت. کلیدی‌ترین سیاست‌های اقتصادی را مربوط به چه حوزه‌هایی می‌دانید؟

بلـه. روزهای سـختی در پیش اسـت. با توجـه به تحولات سیاسـی و مشـکلات تحریم، اداره اقتصـاد ایـران در این روزها تدابیـر خردمندانه‌ای را می‌طلبد. دو عامـل تحریم و نقدینگی محورهای اصلی بحث اقتصاد در سال ۹۸ است. اینکه چگونه بانـک مرکـزی بتواند با کسـری بودجه دولت کنـار آید و پایه پولی را افزایش ندهد، بحث مهمی اسـت. تورم نقطه‌به‌نقطه احتمالا تا پایان سال نرخ پایین‌تری خواهد داشت، هرچند تورم کلی سـال ۹۸ رقم بالایـی خواهد بود. به‌هرحال، همیشـه و همه‌جـا تورم عمدتا یک پدیده پولی اسـت و ربطی به بازرگان کران‌فروش، صنعتگر طماع یا کارتل نفتی ندارد. هرجا و هرگاه که عرضه پول با شتابی بیش از خلق ارزش‌ها در بخش واقعی اقتصاد رشـد کند، قیمت‌ها افزایشـی جهش‌وار می‌یابند. رشد بلندمدت اقتصاد به عوامل واقعی مانند نوآوری، سرمایه‌گذاری و کارآفرینی بسـتگی دارد. اِعمال سیاسـت پولـی بر تولید در کوتاه‌مـدت اثر می‌گذارد. منحنی فیلیپـس فقط چندماهی کار می‌کند. رشـد بلندمدت مسـتلزم تحوّلاتـی در بخش واقعی اقتصاد اسـت. سیاسـت پولی معتبر سیاستی است که به نرخ تورم متعادل و تولید پایدار منجر شـود. می‌تردید در سـالی که با این‌همه مشـکلات روبه‌روسـت، مدیریت ارزی کشور، کنترل نقدینگـی و تصمیمات مربوط به اینکه چه چیزی وارد یا صادر شود اهمیت بسیاری دارد.

■ اجازه دهیـد در این مصاحبه کلا روی مسـئله نقدینگی تمرکز کنیم و بیشتـر به جزئیات مسـئله بپردازیم. معمولا مطبوعـات در ایران در اجـرا و ریزبُرداری‌هـای متغیرهای اقتصادی زیاد دم‌نشود. اما اگر شما معتقدید که یکی از دو چالش اصلی کشـور نقدینگی اسـت، لازم اسـت در این مورد مشروح‌تر صحبت کنیم.